

ISTIROHAT BOG'LARIDA JAMOAT TARTIBINI SAQLASH VA JAMOAT
XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA XORIJ TAJRIBASI

Abdullayev Sarvarjon Shuxrat o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti

Magistratura tinglovchisi

Mayor

Annotatsiya: Bog'lar odamlar dam olishlari, mashq qilishlari va tabiatdan zavqlanishlari mumkin bo'lgan muhim jamoat joylari bo'lib xizmat qiladi. Parklarda jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta'minlash tashrif buyuruvchilar uchun ijobiy tajriba yaratish uchun juda muhimdir. Dunyoning ko'plab mamlakatlari turli strategiyalarni amalga oshirdilar va bu borada qimmatli xorijiy tajribaga ega bo'ldilar.

Kalit so'zlar: xavfsiz parklar, atrof-muhit, zamonaviy metodlar, xorij tajribasi, tadqiqotlar

Kirish: Yuzlab yillar davomida siyosiy rahbarlar va mutafakkirlar jamoat xavfsizligini hukumatning birinchi vazifasi deb hisoblashgan. Ammo ular jamoat xavfsizligini asosan "himoya" funksiyasi – shaxslarni shaxsga yoki mulkka, uchinchi shaxslardan, balki tabiiy elementlardan zo'ravonlik bilan zarar yetkazishdan himoya qilish nuqtai nazaridan aniqladilar. Birinchi vazifa sifatida himoya funksiyasi imtiyozga ega.

Bugun biz politsiya va boshqa birinchi yordamchilarni qanday qadrlashimizga, ularning qarorlarini yetarlicha tekshirmasdan kechiktirishimizga va hatto xatolarini immunizatsiya qilishimizga guvoh bo'ling. Shunga qaramay, jamoat xavfsizligi uchun himoya haqiqatan ham mavjudmi? Aksariyat odamlar uchun xavfsiz bo'lish ko'proq narsaga bog'liq: oziq-ovqat, toza suv va havo, uy-joy, asosiy daromad va uni olish vositalari, ya'ni ta'lim va ish. Bunga sog'liqni saqlash, uni olish uchun tibbiy sug'urta yoki kamsitish erkinligi kirishi mumkin.

Davlat boshqaruvi nuqtai nazaridan jinoyatchilik va anti-ijtimoiy xulq-atvor muammolarini hal qilish uchun faqat huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qilishning tabiiy tendensiyasi mavjud. Tomas Xobbs va Jon Lokkdan beri fuqarolarni davlatdan himoya qilish, shuningdek, fuqarolarni davlat tomonidan bir-biridan himoya qilish zamonaviy davlatning asosiy vazifalari sifatida ko'rib chiqilgan.

Fuqarolarni jamoat xavfsizligiga ta'sir qiladigan xavflardan himoya qilish va asrash vaqt o'tishi bilan rivojlanib borgan keng ko'lamli davlat majburiyatlarini o'z ichiga oladi. Dastlab bu politsiya va jinoiy sudga qaratilgan bo'lsada, zamonaviy ijtimoiy davlat qurbonlarni qo'llab-quvvatlash va sinov xizmatlarini ham taqdim etadi. Keng jamoatchilik va jamoat xavfsizligi sohasining yana bir kichik to'plamiga anti-ijtimoiy xulq-atvorni kamaytirish yoki oldini olish uchun jamoatchilik ishtiroki kiradi.

So'nggi paytlarda hukumatning turli darajalaridagi jamoat xavfsizligi dasturlari oiladagi zo'ravonlik, jinsiy ekspluatatsiya va kiberjinoyatchilik kabi masalalarga qaratilgan. Jamoat xavfsizligi va jamoat tartibini faqat davlat "ishlab chiqarishi" mumkin emas va shunchaki fuqarolar tomonidan "iste'mol qilinishi" mumkin emas.

Buning o'rniga, fuqarolar jamoat xavfsizligi va qonun hamda tartibning kerakli darajasini ta'minlashga hissa qo'shishlari kerak. Jamoat xavfsizligini individual darajada birgalikda ishlab chiqarish eshiklarga qulfi qo'yish kabi profilaktika choralariga olib kelishi mumkin, ammo bu jinoyat haqida xabar berish, politsiyaga ma'lumot berish va guvoh sifatida xizmat qilishni ham anglatadi.

Shu bilan birga, jinoiy Adliya tizimi sud jarayoniga rioya qilgan holda "xizmat foydalanuvchilari" sifatida huquqbuzarlar va jabrlanganlarga tayanadi. Davlat xizmati provayderlari, shuningdek, huquqbuzarlar qamoq jazosi yoki jamoat ishlari natijasida o'z xatti-harakatlarini ijobiy ma'noda o'zgartirishlarini kutishadi.

Shunga o'xshash farqlar kollektiv birgalikda ishlab chiqarishga nisbatan amalga oshirilishi mumkin. 1980-yillarda Elinor Ostrom va uning hamkasblarining tadqiqotlari Chikagodagi politsiya jamoat xavfsizligini birgalikda ishlab chiqarishning ta'sirini

ta'kidladi: shahar politsiyasi xodimlari ko'chadan chekinib, mahalliy jamoalarning bilimlari va aniq ishlaridan mahrum bo'lganda jinoyatchilik darajasi oshdi.

Bu politsiya jamoat xavfsizligini yaxshilash uchun politsiyaga qanchalik zarur bo'lsa, politsiyaga ham shunchalik muhtojligini ko'rsatdi. Kappeler va Gaines ta'kidlaganidek, jamoat politsiyasi-bu o'zaro qo'llab-quvvatlash va ishtirok etishni qo'llab-quvvatlaydigan fuqarolar bilan sheriklik aloqalarini o'rnatish uchun jinoyatchilikka qarshi kurashning an'anaviy politsiya mandatini kengaytiradigan falsafa va tashkiliy strategiya.

Bundan tashqari, jamoat xavfsizligi va qonun hamda tartibda birgalikda ishlab chiqarish qanchalik uzoqqa borishi haqidagi huquqiy va ijtimoiy qabul mamlakatlar o'rtasida farq qiladi. Ma'muriy huquq mamlakatlarida jamoat xavfsizligi va jamoat tartibi davlatning asosiy yoki "suveren vazifasi" sifatida qaraladi.

Bu shuni anglatadiki, jamoat tezligi soatlari sxemalari kabi birgalikda ishlab chiqarish yondashuvlari ko'pincha Ispaniya yoki Germaniya Shtatlarida "qonun" ga zid deb hisoblanadi, buyuk Britaniyadagi ko'plab politsiya kuchlari esa bunday sxemalarni faol ravishda targ'ib qilmoqdalar.

Bog'ning dizayni odamlarning xavfsizlik haqidagi tasavvurlariga va bo'sh joydan foydalanishga tayyorligiga bevosita ta'sir qilishi mumkin. Park foydalanuvchilari yuqori xavfli muhit bilan bog'laydigan jismoniy xususiyatlarga quyidagilar kiradi:

- Yomon yoritish
- Chalkash tartib
- Jismoniy va eshitish izolyatsiyasi
- Yomon ko'rinish
- Yordam uchun ruxsat yo'q
- Yashirish joylari
- Yomon parvarishlash
- Vandalizm

Xavfsizlik uchun parkni loyihalash odatda yaxshi dizayn deb hisoblangan narsaga asoslanadi: u foydalanuvchilarning ehtiyojlarini qondiradi; u xilma-xil va qiziqarli; u odamlarni joy bilan bog'laydi; va odamlarga ijobiy imidj va tajriba beradi. Yaxshi dizayn qo'rquv haqidagi tasavvurlarni yoki jinoyat sodir bo'lish imkoniyatlarini yo'q qilmasa ham, samarali nazorat qilish uchun old shartlarni yaratishi mumkin.

Rejalashtirish va loyihalashga "ko'chadagi ko'zlar" yondashuvining mohiyati norasmiy kuzatuv imkoniyatlarini oshirish va jinoyatchilik ko'rinmaydigan joylar sonini kamaytirishdan iborat. Ammo, odamlar o'zlarini boshqalar ko'rishi va eshitishi mumkin bo'lganda o'zlarini xavfsizroq his qilishsada, har doim, parkning barcha turlarida bunga erishish qiyin va ehtimol istalmagan bo'lar edi.

Misol uchun, tabiiy bog'lar izolyatsiya qilingan joylar bo'lishi mumkin, ammo bitta tadqiqot shuni ko'rsatdiki, baland o'tli o'tloqlar, buta chakalakzorlari va o'rmonzorlarning turli landshaftlari nafaqat eng qo'rqinchli, balki eng qadrli ushbu paradoks qiziqarli qiyinchilik tug'diradi: tabiiy hududlarni ular bilan bog'liq qo'rquv va izolyatsiyani yengillashtiradigan tarzda qanday rejalashtirish mumkin?

Tajriba shuni ko'rsatadiki, hech kim hal qilinmaydi. Hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan narsa, foydalanuvchilar qaror qabul qilishlari uchun tanlov va ma'lumotlarni taqdim etishdir. Xavfsizlik parklar orqali o'tadigan asosiy yo'nalishlar bo'ylab va park perimetri va ko'cha o'rtasida asosiy e'tibor bo'lishi kerak. Ko'proq izolyatsiya qilingan tabiiy hududlarda mumkin bo'lgan xavf-xatarlar odamlarni ko'proq aholi zich joylashgan hududlarga yo'naltiradigan, ammo agar xohlasalar, foydalanuvchilarning muqobil yo'nalishlarni o'rganish erkinligini olib tashlamaydigan aniq belgilar va tushunarli maketlar yordamida tan olinishi kerak. Nimani e'tiborga olish kerak:

Park faoliyatini qo'llab-quvvatlash

Bog'ning joylashuvi va dizayni tanlangan va atrofdagi yerdan foydalanish imkoniyatlaridan foydalanish rejalashtirilganmi?

Norasmiy kuzatuv

Park yoki parkning joylari ko'rinishni ta'minlash uchun yaqin atrofdagi uylar, kvartiralar, do'konlar yoki faoliyat joylari ko'rinadimi?

'Parkni tomosha qilish' sxemalari mahalliy aholi va savdogarlar tomonidan kuzatuvni rag'batlantirish uchun ko'rib chiqilganmi?

"Salbiy" yerdan foydalanishni muvozanatlash

Park yaqinidagi bo'sh, yaroqsiz yoki muammoli yerlardan foydalanish ta'sirini kamaytirish choralari ko'rib chiqilganmi?

Izolyatsiyani kamaytirish uchun intensivlik faoliyati

Faoliyat sohalari hududlar ichida va ular o'rtasida ko'proq norasmiy kuzatuvni ta'minlash uchun to'planganmi?

Yuvinish xonalari kuzatuvni rag'batlantirish uchun katta faoliyat zonasi yoki parkga kirish joyi yonida joylashganmi?

Yordamga kirishish

Izolyatsiya tuyg'usini kamaytirish va yordam olish imkoniyatini yaxshilash uchun ko'rinadigan joylarga umumiy telefonlar o'rnatilganmi?

Tushunarliklik atrof-muhitning ravshanligini anglatadi. Bu bo'shliqning tushunarli darajasi deb ta'riflangan; uning qismlarini tanib olish va izchil naqshga ajratish qulayligi (Linch, 1960). Park xotirjam o'qish mumkin bo'lganda, foydalanuvchilar uning aniq tasvirlarini shakllantirishlari mumkin.

Osonlik bilan o'z yo'lini topish qobiliyati xavfsizlik va qulaylik tuyg'usiga hissa qo'shadi. Aksincha, xavfli bo'lish hissi kuchayadi, chunki yo'naltirilgan bo'lish imkoniyati kamayadi yoki tanish joylar yoki ma'lumot nuqtalari bo'lmasa. O'quvchanlik piyodalarning samarali aylanishi uchun ham juda muhimdir, chunki o'qiladigan yo'llar oson kirish, aniq yo'nalish va aniq belgilangan chegaralarni anglatadi. Nimani e'tiborga olish kerak:

Joyning aniqligini oshirish

Parkning tartibi birinchi marta foydalanuvchi nuqtai nazaridan oson tushuniladimi?

Kirish va chiqishlarni parkning ichkarisidan ham, tashqarisidan ham topish osonmi?

Yo'llar yo'nalishlar bilan bog'lanadimi?

Tabela foydalanuvchilarni asosiy qiziqish nuqtalariga yo'naltiradimi?

Fokus nuqtalari aniq ko'rinadimi?

To'siqli ko'rish chiziqlari foydalanuvchilarning parkga va uning atrofida bimalol harakatlanishiga to'sqinlik qiladimi?

Yorug'lik tunda yo'nalishlar orasidagi harakatni yo'naltirishga yordam beradimi?

Ko'rinish park foydalanuvchilarining qulaylik va xavfsizlik tuyg'ularini kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi. Agar odamlar oldinni va atrofni ko'rishlari mumkin bo'lsa va boshqa odamlar ko'rinadigan bo'lsa, xavfsizlik haqidagi tasavvurlar sezilarli darajada oshadi.

Aniq ko'rish joylari park foydalanuvchilariga tahdid solishi mumkin bo'lgan shaxslarning mavjudligini tekshirish imkoniyatini beradi. Hududni ko'rish va tashqariga chiqish qobiliyati vizual o'tkazuvchanlik deb ataladi. Butalar, to'siqlar, devorlar, o'tkir burchaklar, omborxonalar yoki binolarning mavjudligi ko'rinishga to'sqinlik qilishi va shu bilan seziladigan va haqiqiy xavfsizlikni kamaytirishi mumkin.

Tegishli ko'rinish darajasi parkning ko'lami, funksiyasi, konteksti va foydalanuvchi guruhi asosida baholanishi kerak. Kichik mahalla va shahar markazidagi bog'lar, odatda, ochiqlik darajasi ta'minlansa, o'zlarini yanada qulay his qilishadi. Kattaroq bog'larda tez-tez ishlatiladigan piyodalar yo'llari bo'ylab, faoliyat joylari va park chekkalari bo'ylab aniq ko'rish joylari ham muhimdir.

Park kattaligidan qat'i nazar, xavfsizlik perimetrdan boshlanadi. Agar perimetr taklif qilsa va odamlar ko'chadan yoqimli faoliyatni kuzata olsalar, ular parkga kirishga ko'proq moyil bo'lishadi (Nayte, 1981). Faol va ko'rinadigan chekka foydalanishni rag'batlantiradi va park uchun kuzatuv perimetrini yaratadi.

Faol chekka, shuningdek, parkning ichki qismida o'zini zaifroq his qilishi mumkin bo'lgan va ayollar, bolalar, kattalar va nogironlar kabi harakatchanligi past bo'lgan foydalanuvchilar guruhlariga uchun parkga kirish imkoniyatini oshirishi mumkin.

Foydalanuvchilarga kirish va chiqish joylarini, shuningdek hududlarga va undan qaytish yo'nalishlarini tanlash orqali xavfsizlikni oshirish mumkin. Atrof-muhit odamlarga saytdagi harakatni muqobil tanlashga imkon beradigan darajada jismoniy o'tkazuvchanlik deb ataladi (Bentley va boshq., 1985). To'g'ridan-to'g'ri va jozibali marshrutlarni tanlash aniqlik va jismoniy imkoniyatlarni maksimal darajada oshiradi.

Shu bilan bir qatorda, tushunarli va samarali qon aylanish tizimining yo'qligi foydalanishni umuman to'xtatishi yoki bir qator "o'lik" joylarga olib kelishi mumkin, ular kimsasiz bo'lib qolishi mumkin, bu esa istalmagan harakatlar sodir bo'lishi uchun muhim shartni yaratadi. Muqobil yo'nalishlar:

Tahdid sifatida qabul qilingan hududlarni chetlab o'tish imkoniyati: ayollarni kattalar, erkaklar yoki o'smir o'g'il bolalar hukmronlik qiladigan hududdan o'tishga majbur qiladigan yo'l, agar boshqa marshrutlar taqdim etilmasa, tashvish va bezovtalikni keltirib chiqarishi mumkin. Agar tanlov erkinligi mazmunli bo'lsa, foydalanuvchilar muqobil yo'nalishlardan xabardor bo'lishlari kerak.

Harakatni oldindan biluvchilar ya'ni hududni yaxshi biluvchilardan qochish imkoniyati: "harakatni biluvchilar" deb ham ataladigan kanalizatsiyalangan marshrutlar muammoli bo'lishi mumkin, chunki ular potentsial tajovuzkorga odamning harakat tartibini hisoblash va ularning manzilini bilish imkoniyatini yaratadi. Harakatni biluvchilar alohida hududlarda ayniqsa xavfli bo'lishi mumkin.

Xulosa

Parklarda jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha xorijiy tajribalar butun dunyo bo'ylab amalga oshirilishi mumkin bo'lgan qimmatli tushunchalar va strategiyalarni taklif etadi. Aholining xabardorligini oshirish, ko'rinadigan xavfsizlik choralari qo'llash va jamoatchilikning faolligini oshirish orqali bog'lar hamma uchun xavfsizroq va yoqimli joylarga aylanishi mumkin. Hukumatlar va park ma'murlari o'z

jamoalarida jamoat xavfsizligini oshirish uchun ushbu xorijiy yondashuvlarni moslashtirishi va qabul qilishi mumkin. Shunday qilib, bog'lar jamoatchilikni jalb qilish, jismoniy farovonlik va tabiatni qadrlashga yordam beradigan aziz jamoat joylari bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avineri, E. (2014). *Nudging Safe Road Behaviours. Research Report funded by the*
2. Bone, T. (2012). *Reducing Crime and Improving Health in NW Kilmarnock Using Community Assets. Birmingham: Governance International.*
3. Bovaird, T. and Loeffler, E. (2007). *Assessing the Quality of Local Governance: A Case Study of Public Services in Carrick UK. Public Money & Management, (7, 2), 293–300.*
4. *How West Midlands Police Engages with Communities. Birmingham: Governance International.*
5. Kappeler, V. E. and Gaines, L. K. (2015). *Community Policing. A Contemporary Perspective. Seventh edition.*
6. *London: Routledge.* Kelling, G. and Moore, M. H. (1988). *The Evolving Strategy of Policing. Perspectives on Policing Bulletin (No. 4).*
7. *Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.* Kelling, G. and Wilson, J. Q. (1982).
8. *The Police and Neighbourhood Safety: Broken Windows. The Atlantic Monthly, (249, 3), 29–38.*

